

מאורות הדף היומי

עלון שבועי ללומדי "הדף היומי"

י"ל ע"י ביהמ"ד למגידי שיעור "דף היומי" בראשות הגר"ד קובלסקי שליט"א וע"י קרן ברכה ומוטי זיסר

גליון מס' 235

מסכת מנחות מ"ח-נ"ד

בס"ד, כ"ח חשון תשס"ד

השבוע בגליון

- כהן גדול - מהו?
- היתכן כהן גדול ללא כהני הדיוט?
- שני חלקים בתפקיד הכהן הגדול?
- מעמדו של הקרח בהלכה?
- דינם של המים בעת קפאונם?
- ערימת אשפה קפואה, נחשבת כמצחינה?
- עקב עברה ועתידיה?

- אם המשיח יבוא בערב פסח?
- מדוע חג החנוכה אינו מתפרס?
- על פני תשעה ימים?
- מצוות ביקור קרבן התמיד?

- שתי מצוות העומדות על הפרק, איזו להעדיף?
- היש לדלג על מצווה קלה לצורך קיום מצווה חמורה?
- אדם שיכול לבחור את מועד שחרורו מבית הסוהר, מתי ייצא?
- אדם פרטי, היום כאן ומחר שם, הציבור לעולם חי?
- "חנוכה" על שום מה?
- מצווה ללא מאפיינים יחודיים, אינה נמנית במניין המצוות?

דבר העורך

שלוש מילים

הוא כמעט לא פתח את עיניו.

מוטל היה על מטה ישנה בפינתו של חדר לא גדול, גופו הצנום לא נע ולא זע, רק מצחו הרחב התכווץ מידי פעם. הבחור שסעד אותו בחוליו, סקר פעם אחר פעם את החדר ביראת כבוד. לא היה הרבה על מה להסתכל, החדר היה מרוהט בדלות. שולחן, כסא, מנורה וארון ספרים.

אבל האיש לא היה פשוט כלל וכלל. הוא היה תפוס בשרעפיו, ומבטו שהשתקף דרך משקפיו השחורים והעגולים - היה ממוקד נכון, כמביט וחודר מעבר לקיר הלבן אל האין סוף, זהו האין סוף הנגלה רק למי שיש לו עיניים מיוחדות.

ניכר היה, כי הלה מגדולי הגדולים גם מתנוחתו הדרוכה של הבחור שישב על קצה הכסא ליד השולחן הפשוט, והמתין בדחילו ורחימו למוצא פיו של האיש ששכב במיטה.

ואז פתח הלה את פיו ואמר:

- בה.

הבחור נטל בזריזות את גליון הנייר שהיה על השולחן ועלוו רשום משפט קצר, שלף עט מכיסו ורשם על הדף "בה".

מיד שב והזדקף על כסאו, ממתיך בדריכות. **האיש** ששכב על המטה המשיך:

- נו.

הבחור תיקן שוב את קולמוסו בין אצבעותיו, קירב את חוד העט אל הגליון הלבן, הכדורית החלה להתגלגל בעודו משרבט שתי אותיות: כף ונון.

ואז הוסיף האיש השוכב:

- רק.

אמר ולא יסף.

הבחור הוסיף לדף את האותיות ריש וקוף, לחץ על נצרת העט וסגרה, הניח את גליון הנייר תחת ספר מזדמן, קם באיטיות מהכסא, פסע מספר פסיעות לאחור, אמר "שלום" ויצא.

פלוני שהציץ במקרה לתוך החדר, היה סמוך ובטוח כי זה עתה חזר בכתיבתו של קמיע מיוחד, או דף השבעה לשדים, והוא הביט על הגליון בזעזוע ובברכים פקות, עד אשר הדלת נסגרה.

למחרת, הבחור חזר אמר "שלום" והתיישב. **האיש** שעל המיטה הנהן בראשו בקושי.

לאחר דקה אמר: "הא".

היש לדלג על מצווה קלה לצורך קיום מצווה חמורה?

מקרים מעניינים ומגוונים עלו על שולחן הפוסקים לדורותיהם, אשר התבקשו לחוות את דעתם על סדרי עדיפות בקיום מצוות. במסכת זבחים (גליון 223), עסקנו באדם שלפניו שתי מצוות, "תדיר ומקודש", האחת מקודשת יותר ואחת תדירה יותר, ובהכרעת הפוסקים כי הוא רשאי להקדים איזו מהן שירצה, מאחר שהגמרא אינה מכריעה ספק זה. במאמר הבא נעסוק במחלוקת הפוסקים לגבי שתי מצוות שמועדן אינו זהה ויש אפשרות לקיים אחת מהן בלבד.

אדם שיכול לבחור את מועד שחרורו מבית הסוהר, מתי ייצא? על שולחנו של הרדב"ז (שו"ת ח"ד סי' י"ג) הונחה שאלה מאת יהודי שנכלא על ידי ההגמון ובעקבות כך נמנעה ממנו האפשרות להתפלל בציבור. לאחר תחנונים רבים ניאות ההגמון לאפשר לאסיר לבחור יום אחד שבו ייצא להתפלל. "יורה המורה", פנו רבנים בשמו של היהודי, "איזה יום מכל ימות השנה יבחר ראובן הנזכר ללכת לבית הכנסת". הרדב"ז השיב, כי על האסיר לצאת מיד מבית האסורים ולא להמתין לתאריכים מיוחדים, כגון יום הכיפורים וכדומה, שהרי כלל הוא ש"אין מעבירין על המצוות", והוא מנמק את דבריו: "ואין משגיחין אם המצוה שפגעה בו תחלה היא קלה או חמורה שאי אתה יודע מתן שכרן של מצוות וזה פשוט מאד אצלי. דוד בן שלמה ו' אבי זמרא".

תשובתו של הרדב"ז הגיעה לידי ה"חכם צבי" (שו"ת סי' ק"ו) אשר חלק עליה, תוך שהוא מסתמך על גמרתו, כלהלן. גמרתו מסתפקת, כיצד יש לנהוג בשבת, במקרה שבבית המקדש נוצר מחסור בקרבנות. היש להקריבם כמוספים של שבת, או שמא יש לשומרם עבור קרבן התמיד של יום ראשון שלאחר השבת. לכאורה, דעתו הנחרצת של הרדב"ז נסתרת מגמרתו. שכן, לשיטתו, מה ספק יש כאן, ברור כי יש לקיים את המצווה הראשונה המזדמנת לידי הכהנים, ולהקריב את קרבן מוסף ביום השבת - "אין מעבירין על המצוות". מוכח, איפוא, טוען ה"חכם צבי", כי כאשר שתי המצוות העומדות על הפרק אינן זהות, יש לדלג על עשיית הקלה שבהן ולהמתין לקיום החמורה שבהן.

אדם פרטי, היום כאן ומחר שם, הציבור לעולם חי: הוכחה איתנה זו מסוגייתנו, שהוצבה כנגד דעת הרדב"ז, מיושבת באופן נאה בספר "לקט הקמח" (הובא ב"באר היטב" או"ח סי' צ"ט ס"ק י"א עיי"ש). הכלל "אין מעבירין על המצוות" מונחה על ידי העובדה, כי איש אינו יכול להיות בטוח בכך שברגע הבא יוכל עדיין לקיים מצוות, מי יודע מה ילד יום, לפיכך, "אין מעבירין על המצוות" - קיים מיד את המצווה הראשונה המזדמנת לידך. מעתה, ניתן להבדיל בין מצווה המוטלת על היחיד למצווה המוטלת על הציבור. היחיד צריך לחשוש לנפשו, שמא כלל לא יחיה עד שימתין לקיום המצווה הגדולה, ועליו למחר להספיק לקיים מה שבידו כעת. לעומת זאת, "ציבור" לעולם אינו מת, ואין לחשוש שמצווה ציבורית לא תתקיים. לפיכך, גמרתו העוסקת בהקרבנות קרבנות ציבור מסתפקת בניחותא, בלא חשש למותו של מאן דהוא, אם יש להמתין עם הקרבנות הבודדים עד ליום המחר, שהרי יימצא כהן שיקריבם...

את דעת הרדב"ז ניתן ליישב גם באופן שונה לחלוטין. אנו מניחים כי ביום השבת, מצוות הקרבנות קרבן המוסף של שבת, היא מצווה העומדת על הפרק, ואילו מצוות

לעילוי נשמת

מרת **בריינה סנד** ע"ה

בת הר"ר מנחם מנדל ז"ל נלב"ע ג' כסלו תשנ"ו

ת.נ.צ.ב.ה.

הונצחה ע"י נכדה

הר"ר **צבי סנד** ומשפ' שיחיו - ירושלים

לעילוי נשמת

הר"ר **דב פרשן** ז"ל

ב"ר אברהם ז"ל נלב"ע ש"ק ב' כסלו תשנ"ט

ת.נ.צ.ב.ה.

הונצח ע"י ידידיו

הר"ר **שמחה רשף** ומשפחתו שיחיו - גבעתיים

הבחור נטל את ה"קמיע" ורשם "הא".

- "מה".

מה.

- דלא.

דלא.

...

כך חזר ונשנה המחזה המוזר במשך מספר ימים, אך לא היה זה קמיע, והאיש שעל המיטה לא השביע שדים.

היה זה הגאון רבי אברהם ישעיהו קרליץ זצ"ל, בעל ה"חזון איש", שאת דברי תורתו אנו למדים רבות בגליונותיו.

באותה עת שבה התרחש מעשה זה, תקפה עליו מחלתו. מעודו היה חלוש, אך הפעם נפל למשכב ורופאו גזר עליו מנוחה מוחלטת, ולא נתקרה דעתו, עד שציווה עליו שתיקה ללא תנאי. משראה את מצוקתו של ה"חזון איש" זצ"ל, וידע את חשיבותה של כל מילה לגביו, הוסיף: "כבוד הרב רשאי לדבר כל יום שלש מילים. שלש מילים בלבד. אף לא מילה אחת מעבר לכך.

נקל לשער, כי יהודי במצב כזה, היה מניח את החותם על פיו ושותק. מה אפשר לעשות. אבל ה"חזון איש" זצ"ל ראה את הדברים באופן שונה לחלוטין, וכי העומד למרגלותיו של הר יהלומים ואינו מורשה לטיול מהם כי אם שלשה יהלומים בלבד, יעמוד דומם? האם לא ייחפז לתפוס ככל שידו מגעת? יום יום, העמיד ה"חזון איש" לפניו את אחד מתלמידיו, והקריא לפניו שלש מילים מתוך חידוש תורה שעמל בו, ובכל יום התווספו שלש מילים לגליון הנייר. שלש, ועוד שלש, ועוד שלש... ובסופו של דבר היה הגליון הלה לסעיף קטן בספרו הגדול.

ומה היה קורה אם ה"חזון איש" זצ"ל היה ממתין עד לאחר החלמתו? וכי לא היה הדבר סובל דיחוי? או שמא לא היה זוכר את אשר חידש?

מבחינתו, שאלה כזו אינה ראויה כלל לענות עליה. שלש מילים של תורה! כל אחת מהן שוה יותר מכל העולם כולו - יותר מכל הזהב, הכסף, הפלטינה, הנפט והיהלומים שבכל רחבי תבל!

שלוש מילים של תורה!

שלוש מילים!

איזה אוצר!

עומד לו יהודי באמצע שנות חייו. מאחוריו עבר מפואר של לימוד תורה. פעם היה בשיבה, למד כהגון, אחר כך... נו, טוב. **כאשר** שואלים לדעתו, אם יאות להשתתף בשיעור דף היומי, הוא מכווץ את מצחו במין תנועת חשיבות, מפלבל בעפעפיו ועונה: "ארבעים דקות בלבד?" וכולו אומר כבוד.

ה"חזון איש" למד שלש מילים בלבד.

.....
המנונין לזכות את הרבים בסיפור מעניין,
או בעובדה מרתקת שניתן ללמוד ממנה מוסר השכל,
מוזמן לפנות למערכת מאורות הדף היומי,
ואנו נפרסם זאת בע"ה בטור זה.
כתובתנו: תד. 471 בני ברק, פקס: 03-570-67-93
.....

בברכת התורה העורך

פנינים

אמרינן

נתינת הכשר לחטאים קלים
בעבר פעלה בארץ ישראל וועדה מיוחדת, שתפקידה היה ליעץ לעובדי משרד העבודה כיצד ניתן לצמצם בחילולי השבת רח"ל שבמפעלי התעשייה השונים. אחד מחביריה היה נועץ תדיר בגאון רבי יחזקאל אברמבסקי זצ"ל, אשר הורה לו, כי אם ניתן לגרום בדרכים שונות שבמפעל מסויים המלאכות תעשה באופן כזה שאינן אסורות על פי דעת חלק מן הפוסקים, ודאי עדיף הדבר מאשר שיחללו שם שבת. אולם חלילה להמיר מלאכות דאורייתא במלאכות האסורות מדרבנן אף על ידי כך יצילו רבים מאיסורים מותרים יותר, שכן יש בדבר משום מתן הכשר לחילול שבת.

כראיה לדבר הביא את דברי בעל העקידה

קרבת התמיד של יום המחר, הרי היא מצווה עתידית, ולפיכך אנו מקשים על הרדב"ז השולל דחיית קיום מצווה העומדת על הפרק, לצורך קיום מצווה עתידית.

ברם, מניין לנו כי הקרבת קרבן התמיד של יום המחר נחשבת מצווה עתידית? הרי לגבי קרבן תמיד נצטוונו: **"תשמרו** להקריב לי במועדו", היינו: עוד בטרם בא מועד ההקרבה, מוטל עלינו לשמור את קרבן התמיד ולהתכונן להקרבנו, כמבואר בסוגייתנו, שיש לבקר את קרבן התמיד ארבעה ימים לפני הקרבנו. אמור מעתה, כבר היום מוטלת על פתחנו מצוות הקרבת התמיד, ולפיכך, הגמרא מתייחסת להקרבנו המוסף ולהקרבנו התמיד כאל שתי מצוות זהות במועדן (הגהות רבי אליעזר משה הורביץ זצ"ל, סוכה כהב, עיי"ש שהוכיח מהסוגיה שם כהרדב"ז, ועיי' "אבי עזרי" ה"ל תפילה פ"ג ה"ל י"א, ועיי' "שפת אמת" זבחים פט/א). [אמנם, לפי דבריו שיקול זה קיים בתוך ארבעה ימים של "ביקור" הקרבן שבהם יש לשמור עליו. אולם לפי התירוץ הראשון נידון סוגייתנו קיים גם לגבי תמיד שמועד הקרבנו רחוק].

דף מט/א אלא בתמיד של שחר

מצוות חנוכה המזבח

כאשר היוונים כבשו את ירושלים, הם טימאו את בית המקדש ושיקצו את המזבח בעבודת גילולים, ולאחר תבוסתם בית חשמונאי גנזו את אבני המזבח, ובחודש כסלו בנו מזבח חדש (עבודה זרה נב/ב). מכאן, אומר המהרש"א (שבת כא/ב), בא להם שמם של ימי **החנוכה** הממששים ובאים, על שם שזכו לבנות מזבח חדש ולחנוך אותו.

במשנתנו מבואר, כי יש לחנוך את כלי המקדש החדשים על ידי עבודה בהם, ואת המזבח החיצון, שעליו הוקרבו קרבנות, יש לחנוך על ידי הקרבת קרבן תמיד של שחר. והיה, אם לא נחנך המזבח על ידי תמיד של שחר, מבואר בגמרתנו, כי אין להקריב עליו תמיד של בין הערביים, עד אשר ייחנך על ידי הקרבת תמיד של שחר.

מצווה ללא מאפיינים יחודיים, אינה נמנית במניין המצוות: כאשר נעין בספרי המצוות לראשונים נמצא, כי יש מהם שהחשיבו את מצוות חנוכה המזבח כמצווה (בה"ג מניין הפרשיות אות ד'), אך רבים מהם לא הכלילו את חנוכה המזבח במניין המצוות. את דעתם מנמק בעל "מגילת אסתר" (על מניין המצוות שורש ג) בכפליים. ראשית, הוא טוען, מניין שחנוכה המזבח מצווה היא, יתכן שאיסור בלבד נאמר כאן - לבל נקריב קרבנות על מזבח חדש, לבד מאשר קרבן תמיד של שחר. ואף אם אכן חנוכה המזבח מצווה היא, אין למנותה במניין המצוות, משום שמצווה זו אינה בעלת מאפיינים יחודיים, שהרי אין מקריבים קרבן מיוחד לחנוכה המזבח, אלא נאמר כי חנוכתו תהא בקרבן תמיד בלבד. כלום מצווה חדשה יש כאן?

כללו של דבר, מסכם דברים אלו המהר"י פערלא (על ספרו של הרס"ג פרשה מ"ט), חינוך המזבח אינו איסור או מצווה מהותיים בעלי תוכן עצמי, אלא אמרה תורה, כי לא ייכשר המזבח ליעודו אם לא ימולאו הוראות אלו ואחרות.

אם המשיח יבוא בערב פסח: אם יבוא המשיח בערב פסח, הרהר רבי אברהם פארדו זצ"ל (מובא בשו"ת "יוסף אומץ" סי' ו'), והמזבח ייבנה לאחר חצות, בתום מועד הקרבת תמיד של שחר, כלום לא יקריבו ישראל קרבן פסח באותה שנה, מאחר שהמזבח לא נחנך? אכן, אם ננחה אחר השיטה הסוברת שמזבח שלא נחנך, אינו מזבח כלל, כך יש לנהוג. אך רבי אברהם פארדו לא סבר כן, ולדעתו הכשרת המזבח אינה תלויה בקיום מצוות חינוך המזבח, ולפיכך הקרבת הפסח, שהיא מצוות עשה שיש בה כרת, תדחה את מצוות חנוכה המזבח, וכדעתו נקטו אחרונים נוספים (עיי' ספר המפתח על הרמב"ם ה"ל תמידין ומוספין פ"א ה"ל י"ב שכ"כ הנצי"ב וה"ערוך השולחן", ועיי' ב"אבי עזרי" שם, שחידש בדעת הרמב"ם, שכל ההלכה היא לא להתחיל בקרבן תמיד של בין הערביים בלבד, אך בכל קרבן אחר ניתן לחנוך את המזבח).

עסקנו בגדרי מצווה/איסור זה, בדקנו את תחומיו ואת השלכותיו, התוודענו לנידון אם חנוכה המזבח מהווה תנאי להכשרתו, ועדיין, אומר ה"חזון איש" זצ"ל (מנחות ס"ל ל ס"ג ד' ה'), לא עמדנו על קנקנה של מצווה זו עד תום. כדי לעמוד על דבריו לאשורם, עלינו להקדים, כי כלי שרת "עבודתן מחנכתן" (יומא יב/ב ועוד). כלומר, כלי שבמקדש מתקדש על ידי שכהן עובד בו במקדש מתוך מטרה לקדשו. מעתה, יש לברר אם דין חינוך המזבח בקרבן תמיד של שחר נובע מתוקף תפקידו של המזבח ככלי שרת שיש לחנכו לעבודתו עם הקמתו, ככל כלי שרת חדש, או שמא, כדי לחנוך את המזבח ככלי שרת, אין צורך בהקרבנו קרבן תמיד של שחר דווקא אלא די בכל קרבן, ודין חנוכה המזבח בתמיד של שחר נובע מתוקף הווייתו של המזבח כחפץ המשלים את מבנה בית המקדש, וכאשר בונים בית מקדש חדש, יש לחנוך את המזבח באופן מסויים זה.

ה"חזון איש" מצביע על מקרה מסויים אשר על ידו ההבדל בין שני הצדדים הנזכרים בא לידי ביטוי מובהק. מה דינו של מזבח אשר נפסל עם גדיעת אחת מקרנותיו, ולאחר מכן תוקן. ברור, כי הוא זקוק לחינוך ככלי שרת, שהרי בשעת פסילתו פרח ממנו שמו זה, ויש לחדשו עליו על ידי חינוך. אלא שאם חינוכו בתמיד של שחר מתייחס לחנוכתו בבניין בית מקדש חדש, הרי שבמקרה זה די בחנוכתו על ידי כל קרבן שיהא (ועיי' בספר "מקדש יחזקאל" בסוגייתנו).

מדוע חג החנוכה אינו מתפרס על פני תשעה ימים: נסיים בעניין שבו פתחנו. ה"חתם סופר" זצ"ל (בחיידושים, שבת שם) מציב קושיה יפה לפתחו של המהרש"א המקשר בין חנוכה לבין חנוכה המזבח. אם כנים הדברים, שואל ה"חתם סופר", הבה נבדוק את סדר התרחשות הדברים בבית המקדש, ונמצא, כי לכאורה, היה על חכמים לתקן שיש להנמק ממספד תשעה ימים ולא שמונה ימים בלבד. ככל הנראה, ה"חתם סופר" זצ"ל הבין, כי חנוכה בית המקדש וכל כליו נעשתה ביום אחד. מעתה, הוא תמה, בבוקרו של

הכותב (בשער כ): "אמנם החטא הקטן כשיסכימו עליו הרבים, והדת ניתנה בבית דיניהם שלא למחות בו, הנה הוא עוון פלילי וחטאת בקהל כולו, ולא ניתן למחילה, אם לא בפורענות הקהל(!)... לכן הוא טוב ומוטב שיכרתו או ישרפו או יסקלו החטאים ההם בנפשות, משתעקר אות אחת מהתורה בהסכמת הרבים... **"ומי שלא יקבל זה בדעתו אין לו חלק ונחלה בתורת אלוקים!"** (מערכי לב, קצג).

דף נ/א דלא שניחא ומעתרא

הצ'ק של הרמ"א

כאמור בסוגייתנו, הקטורת מעשירה את המקטיר אותה. מאחר שהסנדק הרי הוא כמקטיר קטורת, כתב הרמ"א כי כמנהג הקטורת מנהג הסנדק. כשם שבבית המקדש אין נותנים לכהן אחד להקטיר פעמיים, כך אין נותנים לסנדק אחד שני ילדים, כדי להעניק לאנשים רבים ככל האפשר את סגולת העשירות ("שולחן ערוך" יו"ד סי' רס"ו סעי' י"א). הגאון מוילנא חולק על כך וכתב "ולעולם לא ראינו סנדק שמתעשר" (שם סקמ"ו).

מספרים, כי הגאון רבי אליעזר יהודה פינקל זצ"ל, ראש ישיבת מיר, שאל את הגרי"ז מבריסק זצ"ל, אם לבטל מלימודו לצורך סנדקאות, שאם יתעשר יהא בידו ממון לשיבתו, או שמא אחר שהגרי"א אמר כי אין הדבר סגולה לעשירות, לא יקבל עליו את הסנדקאות.

השיבו הגרי"ז, גם צ'ק של הרמ"א הוא צ'ק טוב... (פניני הגרי"ז).

דף נ/ב חביתי כהן גדול

מטרת מנחת חביתין

חז"ל אמרו, שישנן עבירות ש"אין אדם ניצול מהן בכל יום", כגון לשון הרע ועוד (בבא בתרא קס"ב).

הגרי"ז עגיל זצ"ל משער, כי זהו ענין חביתי כהן גדול, לכפר לכהן גדול - "שמתוך גודל מעלתו הקלות נחשבות לו כחמורות" - על עבירות יומיומיות אלו.

עתה מובן, משום מה סברו בגמרא (להלן נא/א) לדמות מנחת חביתין למנחת חוטא. מה ענין זו לזו? אולם, כאמור, אף מנחת חביתין באה לכפרה, ויפה סברו כי דינה כמנחת חוטא (גליוני השי"ס ב"ב קס"ד).

דף נ/ב חוץ מחמץ שבתודה

גם על החמץ יש להודות

בקרבת תודה יש גם מצות וגם לחם חמץ. יש להודות להקב"ה הן על הטוב והן על מה שאינו טוב ושהחמץ... ("מאורה של תורה").

דף נ/ב כל המנחות באות מצה חוץ ושתי הלחם

בפסח - מצה, ובשבועות - חמץ
בפסח נאסר החמץ, ובשבועות נצטוונו על החמץ. טעמו של דבר, משום שבפסח הגיעו ישראל למה שהגיעו על ידי הארה משמים ולא מכוחותם הם ("איתערוהא דלעילא"), לפיכך יש לאכול מצה בלבד, שהיא מחוסרת כמעט ממעשה ידי אדם. בשבועות, הגיעו ישראל לקבלת התורה, על ידי הכנה - "והיו נכונים לשלשתי ימים" - הדבר נרמז בלחם שמרובים מעשיו ובשהיית זמן יד האדם ניכרת בו היטב, ולכן נצטוונו על הקרבנות בשבועות ("בית עין").

דף נ/א ואי בר אבהו ולא בר אוריין אישא תיכליה

בעגלה שעל ארבעת המנופים

על המנחה בייחוסו ומסתפק בו, היה רבי יחזקאל מקוזמיר אומר:

משל למה הדבר דומה? לעגלה עמוסה שקשה בביצה של רפש ולא עלה בידו השוסים להניעה. מה עשה בעל העגלה, הביא מנוף אשר הרים את העגלה והציבה במקומה. עמד שם שוטה אחד, וראה שהמנוף טוב מהסוסים, נשא קל וחומר בעצמו: ומה מנוף אחד טוב מסוסים, ארבעה על אחת כמה וכמה. הלך והעמיד עגלה על ארבעה מנופים, והמתין שתנוע... ועדיין הוא ממתין...

היחוס, סיים, הוא מנוף להעלות מן הרפש, לנסוע עליו - לבתי אפסרי, והחושב כי די בו אינו אלא כאותו שוטה ("לענוים יתן חין", עמי קפ"א).

יום כ"ד כסלו נחנך המזבח בהקרבת קרבן תמיד, ובבין הערבים, אור לכ"ה כסלו הודלקו הנרות במנורה. אם עיקר שם החנוכה מתייחס לחנוכת המזבח, מדוע אין נמנעים ממספד גם ביום כ"ד, הלא הוא יום חנוכת המזבח [ואם המזבח נחנך בכ"ה כסלו, הרי שהמנורה הודלקה לפנות ערב כ"ו כסלו ומה טעם מדליקים נרות בכ"ה כסלו].

דף מט/ב מניין לתמיד שטעון ביקור

מצוות ביקור קרבן התמיד

דין מיוחד משותף לקרבן פסח ולקרבן התמיד בלבד - "ביקור". את שני הקרבנות הללו יש לבקר, לבדוק ממום, ארבעה ימים לפני הקרבתם על המזבח.

אלא, שלא נתפרש אם יש לבדוק את הקרבן בכל יום מארבעת הימים הקודמים להקרבתו, או שמא די בבדיקתו פעם אחת ארבעה ימים לפני הקרבתו. בספר "מנחת אברהם" מובא, כי מדברי הראשונים עולה שנחלקו בדבר (עיי' רש"י פסחים צ"א ד"ה "למשמרת", וברמב"ם הל' תמידין פ"א הל' ט'), ואת מחלוקתם ניתן להבין על ידי הצגת החקירה הבאה במהות מצוות ביקור הקרבן.

ביקור התמיד לבדיקה או לשימור: ניתן להתייחס אל דין ביקור הקרבן ארבעה ימים קודם הקרבתו, כאל בדיקות חוזרות ונשנות שנועדו לוודא את תומתו. מאידך ניתן להתייחס לדין זה כאל שמירה על הקרבן.

אם מטרת הביקור היא בדיקת הקרבן, מסתבר מאד, שכשם שיש לבדוק ארבעה ימים לפני הקרבתו, כך יש גם לבדוק שלשה ימים לפני הקרבתו, וכפי שכתב המהר"ל ("גור אריה" פרשת בא י"ב ו), שביום השלישי ימצא את מה שלא ראה ביום הרביעי וכן הלאה. אולם, אם במצווה זו התורה הורתה שיש לשמר את הקרבן ולהכינו להקרבה ארבעה ימים לפני הקרבתו, די בבדיקה אחת ארבעה ימים לפני הקרבתו, ואין צורך בבדיקתו בכל יום.

השלכותיה של חקירה זו נחשפות גם בשאלה יסודית שהועלתה על ידי הגאון בעל ה"שאגת אריה" זצ"ל (ב"טורי אבן" מגילה כ"ט/א). שאלתו היא, אם מצוות הביקור יכולה להתקיים גם בבהמה שעדיין לא הוקדשה כקרבן. כלומר, האם ניתן לבדוק אותה ולאחר ארבעה ימים להקדישה ולהקריבה, או שיש להקדישה לפני ארבעת ימי הביקור. לאחר דיון ארוך הוא מוכיח [מרש"י ומתוס'], כי ניתן לקיים את מצוות הביקור טרם הקדשת הקרבן. והנה, כאשר נבקש למצות נידון זה לאור חקירתנו, נמצא, כי אם מצוות הביקור נועדה לחשוף כל מום אפשרי בבהמה, אכן, מה לי אם הוקדשה הבהמה אם לאו, עיקר בלשו עיני בעליה אחריה במשך ארבעה ימים ולא מצאו מאומה. אולם, אם ביקשה התורה שהקרבן יהא ראוי להקרבה ארבעה ימים לפני הקרבתו, יתכן שיש גם להקדישו, שאם לא כן, אינו ראוי להקרבה [עיי' בספר "מנחת אברהם" בסוגייתנו].

דף נ/ב חביתי כהן גדול

כהן גדול - מהו?

סוגיותינו עוסקות בחביתי כהן גדול, הלא היא המנחה שהקריב הכהן הגדול בכל יום, מחציתה בבוקר ומחציתה בערב. דומה, כי הגיע הזמן לברר, כהן גדול מהו, ומתוך כך גם לידע ולהבין את שורש דין הקרבת מנחה זו על ידו.

היתכן כהן גדול ללא כהני הדיוט: כיצד היינו מגיבים, לו בעולמנו הקט היה נותר נצר בודד לאהרן הכהן, והיו מבקשים למנותו ל"כהן גדול"... בשורשה של שאלה זו עומדת החקירה, אם "כהן גדול" הוא תפקיד של שררה על אחיו הכהנים, או דרגת קדושה מסויימת. אם שררה היא, כשם שאין מלך בלא עם, כך אין כהן גדול בלא כהנים שישתתר עליהם. אם קדושה היא, תפקידו אינו מותנה בנוכחותם של כהנים אחרים.

שני חלקים בתפקיד הכהן הגדול: הגאון רבי אפרים בורדיאנסקי זצ"ל ("משכנות אפרים" סי' ל"ב) דן בדבר ומוכיח, כי שני הצדדים נכונים המה. הכהן הגדול קדוש הוא, ושלטון ושררה לו על אחיו הכהנים. לפיכך, יתכן מצב שבו שני כהנים יהיו קדושים בקדושת כהן גדול, בעוד אחד מהם בלבד מחזיק בידיו את שלטון הכהן הגדול.

הנה כי כן, במספר מקומות בש"ס (עיי' מגילה ט"ב, הוריות ו'א, ועיי' יומא ע"ב/ב לגבי משוח מלחמה) מתואר מצב שבו מספר כהנים גדולים קיימים בעת ובעונה אחת ודין כהן גדול לכולם. הרמב"ם (בפי' המשניות, הוריות ו'א) כותב, כי קדושת הכהונה אינה בטלה לעולם, גם לאחר שהכהן הגדול עבר מתפקידו. כך גם מובאת בגמרא (ובחים ק"א/ב, ק"א/א) דעה, כי משה רבינו ואהרן הכהן שימשו בצוותא ככהנים גדולים בארבעים שנות שהותם במדבר. אמנם, מאחר שקדושת הכהונה הגדולה תתכן בעת ובעונה אחת אצל מספר כהנים, אך שררת הכהונה הגדולה אינה אלא ברשותו של כהן אחד, מבואר בתורת כהנים (פרשת צו פרשה ג') וכן פסק הרמב"ם (הל' כלי המקדש פ"ד הל' ט"ו), כי אין ממנים שני כהנים גדולים בבת אחת, מאחר שהשררה לאחד בלבד.

מעתה, לאחר שנוכחנו לדעת כי משרת הכהן הגדול מורכבת משני חלקים נפרדים, ניתן להבין כי חלק ממצוותיו של הכהן הגדול באות מחמת שררתו בלבד, וכגון, מנחת חביתין אשר הוקרבה על ידי הכהן הגדול, שהרי מצווה זו לא הוטלה על כהן גדול שאינו ממונה על הכהנים, כפי שנאמר בירושלמי (יומא פרק א' דף ד"ב), כי כהן משוח מלחמה אינו מביא מנחת חביתין, שכן, אמרה תורה "תחתיו מבניו", היינו, רק כהן שמשרתו עוברת אחריו ליורשיו, מצווה להקריב מנחה זו. שררה עוברת בירושה,

וקדושה, כידוע, אינה עוברת בירושה, ולפיכך, רק כהן גדול הממונה על הכהנים חייב בהקרבת מנחת חביתין.

דף נה"א שאני גרוגרות הואיל ויכול לשולקן ולהחזירן לכמות שהן
מעמדו של הקרח בהלכה

בארצות אירופה, הנהרות קופאים בתקופת החורף, ועל המוצקים שבהם ניתן למצוא אנשים המהלכים בשופי. מעניין לגלות, כי קיים נידון הלכתי נרחב, כיצד להתייחס לנהר בשעת קפאון, כבור בעל דפנות, או כבור סתום, קרקע רגילה. ההשלכה ההלכתית לדיון זה, נוגעת לגבי עירוב. שהנה, כידוע, שפתו של נהר הסובב את העיר, עשויה לשמש כמחיצה ועירוב לעיר המוקפת וניתן לטלטל בתוכה ללא חשש, זאת, בתנאי ששפת הנהר גבוהה דייה, עשרה טפחים לכל הפחות, כדי להחשב "מחיצה". אכן, כאשר נהר מתמלא באדמת סחף, קרקעיתו מאבדת מעומקה והמחיצה שנוצרה על שפת הנהר בטלה מאליה, אם על ידי כך היא התמעטה משיעור עשרה טפחים (עיי' "שולחן ערוך" או"ח סי' שס"ג סעי' כ"ט ו"משנה ברורה" שם).

דינם של המים אינו משתנה עם קפאונם: בימים ההם, שהה "חתם סופר" זצ"ל בעיר דרזניץ בתקופת החורף, כאשר הנהר נסתם על ידי קרח, ולהפתעת רב העיר, ה"חתם סופר" לא מחה באנשים שטלטלו בה בשבת מתוך הסתמכות על מחיצת הנהר 'מארד', למרות שהמחיצה נעלמה כלא היתה על ידי הקרח. ה"חתם סופר" זצ"ל הסביר לרב העיר, כי לדעתו, קרח הרי הוא כמים, וכפי שמים זורמים אינם מבטלים את עומק הנהר, כך גם דינו של הקרח. דין זה, למד ה"חתם סופר" מסוגייתנו, כלהלן.

בגמרתנו אנו למדים, כי אדם שברשותו גרוגרות, "תאנים יבשים שצמקו וכווצו" (רש"י לעיל נד/ב), רשאי להפריש מהן תרומות ומעשרות על תאנים שעדיין לא צמקו, ולהחשיבן לפי השיעור שבו היו טרם צימוקן, זאת, "הואיל ויכול לשולקן ולהחזירן כמות שהן".

ניתן היה לחשוב, כי כלל זה מוגבל לענייני שיעורי נפח בלבד, אך ה"חתם סופר" זצ"ל למד מסוגייתנו בניין אב לנידונים אחרים והסיק, כי מציאות ארעית ברת חלוף, אינה מקובעת בחפץ הנדון. התאנים המצומקים נחשבים כנפוחים, והקרח, שמן המים בא ואל המים ילך, נחשב כמים גם בעת קפאון ולפיכך אינו סותם את הנהר! (שו"ת "חתם סופר" או"ח סי' פ"ט, עיי' ראיות נוספות לנידון זה, והובאה דעתו במשני"ב שם ס"ק קכ"א, ועיי' שם שהביא שנחלקו האחרונים בזה, ועיי' "מגן אברהם", ט"ז ו"אבן העזר").

את דבריו הוא תומך בראיה מעניינת. הגמרא (עירובין כב/ב) מעלה סברה להחשיב את כל העולם כרשות היחיד, בשל היותו מוקף באוקיינוסים, ומדרונם ייחשב כמחיצה. ה"ח"ס סופר" מעיר על כך, כי מי יס אינם קופאים וממילא אינם מבטלים את המחיצה. אך ה"חתם סופר" מפנה את תשומת ליבנו לקצוות הצפוניים והדרומיים, שם הים קופא, ובכל זאת ביקשו להחשיב את מדרונו כמחיצה.

ערימת אשפה קפואה, נחשבת כמחיצה עקב עברה ועתידה: הגדרה זו, כי אין להתחשב במציאות ארעית, מועתקת על ידי ה"חתם סופר" זצ"ל גם ל... ערימת אשפה. ה"מגן אברהם" (סי' פ"ב ס"ק ב'), דן להתיר לקרוא קריאת שמע סמוך לפסולת קפואה, שמחמת הקור והקרח אינה מדיפה צחנה המונעת את התפילה. אולם, ה"חתם סופר" זצ"ל (שם, ובהגהותיו לשו"ע סי' פ"ב) משיג על כך, מאחר שמצב ארעי זה, אין בכוחו להסיר את מאיסותה של האשפה משום שיש לדונה לפי מצבה הקבוע, כפי שתחזור להיות לאחר שהקרח יופשר, ומשכך, יש להתייחס אליה כאל חפץ מאוס, שהתפילה לידו אסורה.

הוספה על בדיקת התפילין ופתיל התכלת

קוראים יקרים. בשבוע שעבר עסקנו בהרחבה בשתי מצוות חביבות - מצוות התפילין ובדיקתן, ומצוות פתיל התכלת שבציצית. ברצוננו להוסיף מספר ידיעות חשובות בנושא. **במאמר האחד, עסקנו בחובת בדיקת התפילין**, ובהוראת הגאון רבי שלמה זלמן אויערבאך זצ"ל, כי בימינו, מצויים תפילין שעשויים בקפידה ובהידור, ואין חשש שיתקלקלו מאחר שעיבוד הקלף ויצור הדיו משובחים יותר, מה גם שהבתים נעשים מעור בהמה גסה, שהוא עור עבה ומוצק המונע את חדירת הזיעה, ואדרבה, יש חשש לקלקול התפילין על ידי פתיחתם, והוצאת הפרשיות והחזרתם, ולפיכך, אין המנהג לבדוקם (ראה גם ב"אורחות רבינו" הנהגת החז"א והקה"י ח"א עמ' מ"ו, ראה עוד "מלאכת שמים" כלל כ"ב). הוספנו וכתבנו, כי מובן מאליו שהנידון אינו קיים כאשר התעורר חשש על כשרות התפילין, כגון, אם נפלו למים (מג"א שם), או ששהו בשמש או במקום חם ("יריעות שלמה" שם סעיף ז' ו"משנת סופר" פרק כ"ד ס"ק ג'). מאחר שנידון זה **נוגע לכל יהודי ויהודי** שומר תורה ומצוות, ברצוננו להוסיף, כי על כל אדם להבחין היטב, אם תפיליו לא הגיעו למצב שבו הם זקוקים לבדיקה, כגון שטלטלם ארוכות בדרך, וכדומה. כמו כן, קימת שיטת עיבוד קלף חדשה יחסית, ויש חוששים שהדיו לא נספג בקלף זה לאורך זמן. לפיכך, יש לברר אצל מורה הוראה כל מקרה לגופו.

במאמר השני, עסקנו בעניין פתיל התכלת שבציצית, ובמאמצי של האדמו"ר מראדזין זצ"ל, לאתר את החלוון שממנו מפיקים את התכלת, ובדעות החולקות. מן הראוי להוסיף, שבמדרש רבה (במדבר, סוף פרשת שלח, פרשה י"ז אות ה') נאמר: "ועשיתו אין לנו אלא לבן, שהתכלת נגנז". הגאון מוילנא זצ"ל, מצוין (בביאור הגר"א על השו"ע או"ח סי' ט' סעי' ב') את דברי המדרש הללו, כמקור לדברי ה"שולחן ערוך" (שם), שבזמן הזה אין תכלת.

מהנכון לציין את המובא בספר "אורחות רבינו" (ח"א אות מ"א), שהגאון רבי יעקב ישראל קנייבסקי זצ"ל אמר, שאף שגדולי ישראל לא חששו לדעתו של הגה"ק מראדזין זצ"ל, מכל מקום, היו יחידים מגאוני הדור שנהגו כדבריו, ולבשו בצנעה ציצית תכלת כשיטת הגה"ק מראדזין זצ"ל, כגאון רבי איצילה מפונבז' זצ"ל שנימק: "אם לא יועיל לא יזיק", וכן המהרש"ם מברין זצ"ל ונע"י"ש תגובת החזון איש זצ"ל.

מעניין להוסיף, כי המהרש"ם זצ"ל הורה בצוואתו, שיקברוהו עם טלית שיש בה פתיל תכלת ("תכלת מרדכי"). הגר"ע שלזינגר זצ"ל, בעל "לב העברי", גם חשש לגילוי זה וביקש שישלחו לו תכלת (עיי' בהקדמה לעיני התכלת). ומפי השמועה שמענו גם על הגר"ש סופר זצ"ל, בעל שו"ת "התעוררות לתשובה" שנהג בצנעה כן. [נע"י שם ב"אורחות רבינו" התייחסות הסיטפער זצ"ל].

בחד דף גמרא

הקדם והנצח את נשמת יקריך ז"ל שיום הזיכרון שלהם
חל בחודשים: שבט, אדר, ניסן, אייר וסיון.
בגמרא מסכת חולין היוצאת לאור עולם

4300 לומדי השיעורים בדף היומי

ילמדו לעילוי הנשמה המונצחת בעמוד הגמרא ויקוים בה
"אשרי מי שבא לכאן ותלמודו בידו"

לפרטים והרשמה ב"מאורות": 03-6164725

פקס: 03-5780243